

DYSORTOGRAFIA

Dysortografia je **špecifická vývinová porucha pravopisu**. Vyskytuje sa obyčajne súčasne s dyslexiou (asi 80%).

Pri diagnostike sa hodnotí nielen zložka pravopisná, ale aj grafická. V diagnostickom procese je potrebné zistiť, či ide o špecifickú poruchu alebo či sú ťažkosti podmienené inými faktormi. Napríklad zmyslovými poruchami, chorobou, vonkajšími činiteľmi. Zisťuje sa, či má dieťa primerané intelektové predpoklady a dostatok príležitostí ku vzdelávaniu, ktoré by mu malo sociokultúrne prostredie poskytovať. Tiež by sme mali vedieť či má „správne metodické vedenie“, aj keď posúdiť túto stránku objektívne je veľakrát ťažké.

Úroveň písania posudzujeme z hľadiska grafického, pravopisného a obsahovej stránky, pričom sa všetky oblasti vzájomne ovplyvňujú (Zelinková, 2003).

Diagnostické nástroje sú opis, prepis tlačeného textu na písaný, diktát a voľný písomný prejav.

Opis – ukazuje grafomotorické ovládanie tvarov.

Prepis textu – vypovedá, ako dieťa ovláda vzťah medzi písaným a tlačeným typom písma.

Diktát – vypovedá o komplexnej schopnosti, ktorá predpokladá zvládanie sluchovej a zrakovej percepcie, grafomotoriky, spojenia „fonéma – graféma“ a schopnosti aplikovať prebrané gramatické pravidlá.

Voľné písanie – predstavuje schopnosť samostatne sa písomne vyjadrovať vo všetkých aspektoch (vyjadrenie myšlienok, ich usporiadanie, ale aj zvládnutie formálnej a pravopisnej stránky).

Dysortografia sa teda prejavuje:

- špecifickými chybami
- pravopisnými chybami

Špecifické dysortografické chyby sú:

- ✓ rozlišovanie krátkych a dlhých samohlások,
- ✓ rozlišovanie tvrdých a mäkkých slabík (dy- di; ty-ti; ny-ni),
- ✓ zámeny písmen tvarovo podobných alebo odlišných v detaile,
- ✓ rozlišovanie hlások artikulačne blízkych,
- ✓ zámeny sykaviek,
- ✓ vynechávanie, pridávanie alebo prehadzovanie písmen, alebo slabík,
- ✓ nedodržiavanie hraníc slov (predložky so slovom, vety členené do nelogických celkov).

Pramenia z nedostatočného fonematického uvedomenia, nesprávnej výslovnosti, reprodukcie rytmu, nepochopení písaného textu, prípadne sú spôsobené nedostatočným rozvojom grafomotoriky.

Fonologické uvedomenie – je schopnosť hrať sa s jazykom (rýmovačky, prešmyčky, vynechávanie foném alebo aj celej slabiky) bez tlačeného textu.

Fonematické uvedomenie – je pochopenie, že slová a slabiky sú tvorené zvuky reči reprezentované alfabetickými symbolmi alebo písmenami.

Pravopisné chyby sú:

- ✓ ťažké osvojovanie si a aplikácia gramatických pravidiel.

Pramenia z nedostatočného rozvoja reči, predovšetkým jazykového citu a nedostatočným osvojením si systému jazyka.

Výskumy a prax potvrdzujú súvislosť s problémami v sluchovom vnímaní a so špecifickými poruchami reči, ktoré súvisia s činnosťou ľavej hemisféry. Pre dysfunkciu pravej hemisféry sú zase typické zámeny písmen artikulačne a zvukovo podobných.

Iné prejavy dysortografie môžu byť, že dieťa dlho vyhľadáva v pamäti správne gramatické tvary. Pri bežnom pracovnom tempe v triede je stále v časovej tiesni, a preto je chybovosť u neho zvýšená, ako keď pracuje svojím tempom. U iných detí to môže byť naopak, že píše rýchlo, bez kontroly a spätnej väzby. Prejavuje

sa to v nedostatočnej aplikácii rozlišovacích znamienok (učitelia ako aj odborní zamestnanci zaznamenávajú v poslednej dobe nárast uvedených chýb), vynechávanie grafém a pod.

Príčiny môžu byť:

- poruchy sústredenia,
- oslabenie pamäti, hlavne pracovnej,
- poruchy procesu automatizácie,
- pomalé grafomotorické a pracovné tempo.

U hypoaktívnych detí môžeme pozorovať pomalšie písanie, čo by mohlo ísť o ťažšie vybavovanie si tvarov grafém, sú akoby v stálej časovej tiesni. Príčinou je nedostatočná súhra oboch mozgových hemisfér.

U hyperaktívnych detí nedochádza k integrácii procesov potrebných k napísaniu daného textu. Písmo celkovo a s ním aj spojené psychické procesy často prebiehajú bez kontroly, t. z., bez spätnej väzby.

Pri diagnostike je preto potrebné:

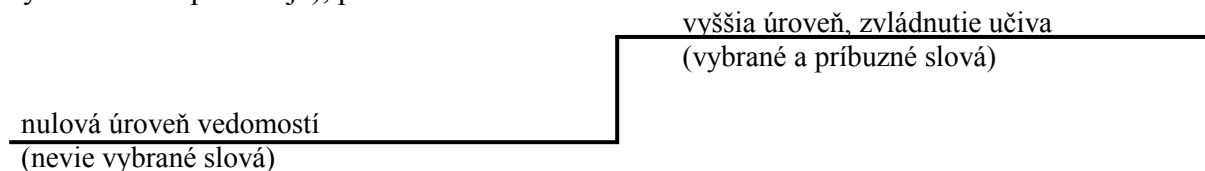
- ✓ posúdiť komplexne všetky zložky písomného prejavu,
- ✓ posúdiť úroveň všetkých psychických procesov, ktoré sa podieľajú na osvojovaní a následnej aplikácii písomného prejavu,
- ✓ uistiť sa, či má dieťa negatívny nález z vyšetrenia zraku a sluchu,
- ✓ vylúčiť chyby spôsobené nezvládnutím učiva gramatiky.

Pre lepšiu ilustráciu a pochopenie aj pre rodičov uvádzame názornú analýzu čiastkových krokov, ktorých zvládnutie je podmienkou osvojenia si celého postupu písania aj s aplikáciou správnych gramatických pravidiel na nasledujúcej strane.

Analýza čiastkových krokov, ktorých zvládnutie je podmienkou osvojenia si celého postupu

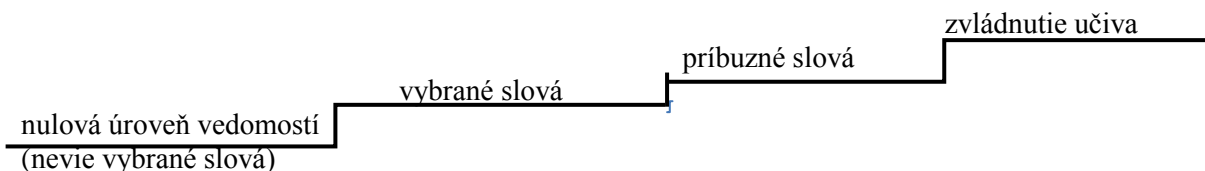
Nadaný žiak

Stačí mu raz vysvetliť (niekedy ani vysvetlenie nepotrebuje), precvičiť a vie

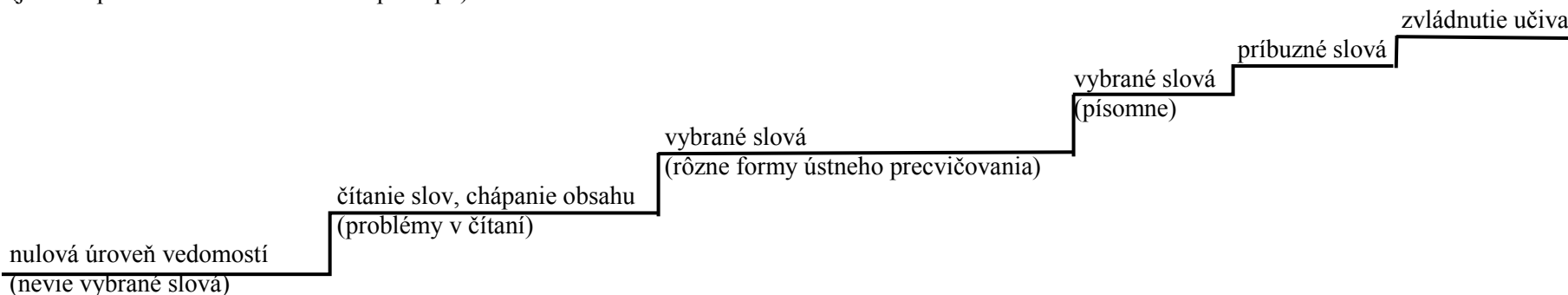
Priemerný žiak

Potrebuje viac krokov, doplňujúcich vysvetlení

Žiak so špeciálnymi potrebami

Potrebuje rozdeliť úlohy na čiastkové kroky a použiť špeciálne pomôcky (jedna z podmienok individuálneho prístupu)

CVIČENIA, KTORÉ BY MOHLI POMOCŤ PRI PREKONÁVANÍ ŤAŽKOSTÍ U DETÍ S DYSORTOGRAFIU

Pri reedukácii **dysortografických** ťažkostí je potrebné zameriavať sa na slabo rozvinuté funkcie, ktoré sú pravdepodobne príčinou poruchy, ale aj cvičenia na osvojovanie a automatizáciu učiva gramatiky. Súčasťou by malo byť aj rozvíjanie tých psychických kvalít, ktoré sprevádzajú písomný prejav (sústredenie, osvojovanie si pravidiel, návyky kontroly vlastnej práce).

Ukážky cvičení sú predkladané podľa jednotlivých oblastí.

Cvičenia označené stačí aplikovať ústne.

Cvičenia označené je potrebné aplikovať ústne aj písomne.

1. Cvičenia na rozlišovanie krátkych a dlhých samohlások:

urči, či sú slová rovnaké, prípadne si vysvetlite aj ich význam

sud – súd; plavky – plávky; krik – krík; pas – pás; hlas – hlás;
latka – látka

➤ **urči, ktoré slovo je správne**

pes – pés; plan – plán; kľuč – kľúč; trava – tráva; pláva – plava;
stoji – stojí

➤ **urči v slove dĺžku**

Hra na kukučku: dieťa si položí ruky na stôl a na ne si položí hlavu. Menujeme slová, v ktorých je dlhá samohláska alebo nie je. Ak bude počuť dlhú samohlásku dvihne hlavu, ak v slove nebude dlhá samohláska, zostáva v pôvodnej polohe (Pozor! Dlhú slabiku zvýrazňujeme len na začiatku cvičenia, neskôr sa snažíme artikulovať prirodzene).

➤ **grafické znázorňovanie dĺžky**

krátku slabiku označíme bodkou, dlhú slabiku čiarkou, napr.:

slovo „skočí“ vyznačíme „grafickou schémou“ takto: • _

Cvičenie môžeme robiť aj opačne, že zadáme dieťaťu schémy a ono musí vymyslieť, prípadne nájsť v určenom texte slovo, ktoré by danej schéme zodpovedalo

➤ dopĺňovanie samohlások do slov, neskôr do viet, napr.:

Dn – s m – me na –lohu ťažk – pr – klady.

2. Cvičenia na rozlišovanie tvrdých a mäkkých slabík (dy-di; ty-ti; ny-ni)

➤ na rozlišovanie sluchom môžeme použiť drevenú kocku a nejaký mäkký predmet. Pri vyslovení mäkkej slabiky stlačí dieťa predmet z mäkkého materiálu, pri vyslovení tvrdej slabiky drevenú kocku.

➤ dieťa vymyslí slovo, v ktorom je nami určená slabika. Napr.: „ti“ - ticho
Začíname slovami, kde je určená slabika na začiatku, potom na konci a nakoniec v strede slova.

➤ dopĺňovanie „i,í – y,ý“ slov typu: *d_cha , tekut_na, stan_ca*

➤ dopĺňovanie „i,í – y,ý“ slov, kde sa nachádzajú dve slabiky: *úden_n_ ;*

➤ dopĺňovanie slov, ktoré rovnako znejú, do viet. Napr.: *zvony – zvoní;*

Na veži sú

Niektó pri dverách.

POZOR! Pri nácviku nepoužívame cudzie slová, kde nacvičované pravidlo neplatí!

3. Cvičenia na rozlišovanie sykaviek

➤ rozlišovanie sykaviek v slabikách a slovách s kartičkami s písmenami, obrázkami

➤ rozlišovanie sykaviek v prípade, že sa mení význam slova: *zem – sem;*

nože – noše

- rozlišovanie viacerých sykaviek v slovách: *stolička, taštička*

- postup uvedený pri ústnom nacvičovaní dodržíme aj v písomných doplnovacích cvičeniach

4. Cvičenia zamerané na úpravu vynechávania, pridávania, prešmykovania písmen a slabík

Pri odstraňovaní tohto typu chýb je potrebné dôsledné precvičovanie sluchovej analýzy a syntézy slov.

- ústne rozložiť dané slovo na hlásky a opačne spojiť vyslovené hlásky do slova
- skladanie slov z písmen (plastové, na kartičkách a pod)

- tvorenie slov z poprehadzovaných písmen: *k – t – e – v – y = kvety*
- označenie správne napísaného slova: *vekt – tvek – kvet – ktev*
- prepis slov

5. Cvičenia na nácvik dodržiavania hraníc slov vo vetách

- opakovanie viet ústne a zároveň zistiť počet slov vo vete
- vykladanie slov vo vete so žetónmi: *1 slovo = 1 žetón*

- povieme dieťaťu vetu, napr.: „*Hrali sme sa v záhrade.*“ Dieťa má zistiť, či dané grafické znázornenie počtu slov vo vete je správne: *O – O – O – O*. Ak určí, že nie je správne, jeho úlohou je urobiť opravu preškrtnutím alebo doplnením počtu slov dohodnutou značkou.
- delenie slov zvislou čiarou. Postupujeme od konkrétnych slov, ktoré sú dieťaťu známejšie, neskôr slová s predložkami, zámenami, napr.:

*perozošitguma; lyžicavidličkanožík; kúpalisa; tymôjona;
pero/zošit/guma; lyžica/vidlička/nožík; kúpali/sa; ty/môj/ona;*

- ak dieťa zvláda predchádzajúcu úlohu, môžeme zadávať delenie slov vo vetách:

Mymáménovýdom.Ajdedkobudebývaťsnami.Onbudebývaťdolu.Bolíhona.

6. Cvičenia na osvojovanie a automatizáciu prebraných gramatických pravidiel

Pri nácviku postupujeme podľa krokovania tak, ako je uvedené v analýze čiastkových krokov, ktoré sme uviedli vyššie.

- dopĺňanie i,í – y,ý do slov ústne, až neskôr písomne
- opisovanie, vypisovanie slov z textov
- zápis tých slov, v ktorých je precvičované pravidlo

Dôležité pravidlo: *Snážíme sa chybám predchádzať!*

V dnešnej dobe majú deti a rodičia k dispozícii veľké množstvo materiálov na precvičovanie, ktoré si môžu kúpiť v kníhkupectvách, stiahnuť z internetu. Je potrebné upozorniť na to, že nestačí, aby si to dieťa len doplnilo a my mu to len opravíme. Práve preto sme zdôraznili pravidlo, aby sa chybám predchádzalo. Účinnejšie je, ak si cvičenia spolu prejdeme ústne, pravidlá si utvrdíme a až následne by malo dieťa úlohu riešiť. Prípadné chyby opäť precvičíme rôznymi spôsobmi. Napríklad: vymyslíme na slovo s chybou vety, vymyslíme iné príbuzné slová, utvoríme si slovník so slovami, v ktorých častejšie chybujeme a pod.